

Oponentský posudek na bakalářskou práci „Politické věznění jako součást mezigeneračního předávání rodové historie pomocí příběhů“ Debory Plecháčkové

Debory Plecháčkové si ve své práci „Politické věznění jako součást mezigeneračního předávání rodové historie pomocí příběhů“ dala za úkol zodpovědět otázku – „jak se sdílení příběhů podílí na rodinném mezigeneračním tradování historie politického věznění jednoho člena rodiny a jak se vypořádává s velkými historickými zlomy“. K odpovědi se přiblížila prostřednictvím kvalitativního výzkumu založeném na realizaci rozhovorů v záběru tří generací v šesti postižených rodinách, tj. s dětmi vězněných a vnuky těchto dětí. Práce se takto zaměřila na problém „tradování“ a role vyprávěných či nevyprávěných příběhů ve vztahu k tomu, co autorka pro ni důležitě a distinktivně identifikuje jako „rodovou paměť“.

Práce je strukturována jako obsahující dvě hlavní části – teoretickou (do s. 19) a část věnující se výzkumné činnosti (s. 20 až 37 včetně dvoustránkové metodické deskripce výzkumu na s. 20-21) vedle třístránkového závěru (s. 38 až 40), seznamu literatury a zdrojů (s. 44 až 47) a přílohy – krátké deskripce jednotlivých osudů vězněných a jejich rodin (s. 49 – 54).

Nyní k vlastnímu provedení práce. Práce je vystavena klasickému problému, jak spíše z východisek institucionálně kvantitativně rutinně aplikovaného formuláře zadání práce vyžadujícího dopředu na konkrétní použité termíny vázanou strukturu práce, které je s ohledem na administrativní praktiky vynuceno v začátku práce, dojít k realizaci autentického kvalitativního výzkumu. Tj. tímto je myšleno – dopředu strukturou vstupního formuláře vynucované vytváření hypotéz a aplikaci konceptů z literatury, které mají být potvrzeny provedenou výzkumnou činností, což je šířeji v kvalitativním výzkumu, ale obzvláště je-li ve hře záměr užití grounded theory, způsob zadání, který skutečný výzkum tohoto charakteru problematizuje, ne-li znemožňuje. Toto se v předkládané práci projevuje, tím že první větší polovina práce (20 stran) je věnována poměrně širokozáběrové, ale ve vztahu k provedenému výzkumu, relevantní prezentaci teoretických konceptů a klíčových termínů z oblasti pamětních studií (vedle krátké historické podkapitolky – „Historické kontexty“) pod deštníkem velkokapitolové nálepky „Současný stav poznání“ a to včetně důležitě vytáhnutí na světlo, obhájení a kontextualizování v širší teoretické literatuře paměťových studií až ne tak obvyklé kategorie „rodové paměti“. Ta se „pochoptelně“ – respektive její potvrzení se stává hlavním výstupem toho, co je v práci charakterizováno skromně jako „výzkumná činnost“.

Tímto se dostáváme k vlastnímu věcnému obsahu výzkumu. Ten, možná i vzhledem k určité insiderovské pozici výzkumnice (nejde o nefér výhodu, ale schopnost volby terénu s pro výzkumníka přístupnými sociálními fenomény), na obvyklou úroveň bakalářského výzkumu dosahuje výrazné a substantivní hloubky, když se dostává k popisu takových sociálních jevů jako „tradování“ a rozvíjení dílčích kategorií (viz. např. velmi zdařilé identifikování a rozbor třech různých kategorií bariér pro „tradování“ v rámci rodin politicky vězněných, s. 33-34), v kterých jej v rámci přístupu grounded theory (GT) můžeme nahlížet, a konečně i „rodové paměti“ a jejich projevů v přesgeneračních postojích a asociacích.

Většina substantivnějších kritických poznámek, které se nabízejí, může mít souvislost právě s rutinně vynucovaným administrativním zadávacím formulářem. Ta první souvisí s metodologickou charakteristikou provedeného výzkumu lavírující mezi třemi různými poměrně distinktivními metodami („grounded theory“, „kvalitativní obsahovou analýzou“ a „orální historií“) a projevuje se i v rozporech při charakterizaci skutečněných operací během práce s daty (rozporuplná charakteristika realizovaného výzkumného procesu - jako postaveném na otevřeném kódování versus zároveň používání uzavřených kódů „vyplývajících z teoretické části“/s. 21/). Právě vynucení klíčových analytických termínů dopředu a i vlastní struktury práce v zadávacím formuláři narušuje či až znemožňuje autentické naplnění GT a nutí výzkumníka používat alternativní charakteristiky svého výzkumu, kde střet s metodologickými východisky kvalitativního výzkumu nemusí být až tak očividný.

Realizovaný výzkum se způsobem a metodologickou filozofií GT velmi přiblížil. S tím že prezentace výzkumu sociálního fenoménu „politického věznění jako součásti mezigeneračního předávání rodové historie“, pro který je důležitá kategorie „rodové paměti“, mohla proběhnout vhodněji. Zdá se, že právě „rodová paměť“ podobně jako „tradování“ jako zřejmě centrální elementy v imaginárním schématu fungování sociálního jevu „politického věznění jako součásti mezigeneračního předávání rodové historie“ měly souběžně fungovat jako autenticky výsledné ve

vlastních datech odkryté středobody v části práce prezentující kvalitativní analýzu, i když ‚rodová historie‘ možná byla přednalezena v už existující literatuře (samotné její nalezení-vyhledání či přiklonění se k ní bylo ve své podstatě dáno už dlouhodobým insiderským pohybem výzkumnice ve výzkumném terénu). Tj. tato v paměťových studiích spíše marginálně se objevující kategorie ‚rodové paměti‘, ale zároveň exemplárně popsaná v souvislosti s politickým vězněním a jeho ‚rodinnými‘ dopady v daném výzkumu, takto mohla být ‚kotvou‘ zakotvující vlastní výzkum v širší teoretizující literatuře. Toto přístupu a metodologické filozofii GT bližší řešení by v ohledu k vlastní psané bakalářské práci vyžadovalo prezentaci kvalitativní analýzy a odkrytých elementů a kategorií skládajících se na unikátní sociální jev ‚politického věznění jako součásti mezigeneračního předávání rodové historie‘ spíše v první části práce, tj. jako hlavní a primární části práce přicházející s vlastními kategoriemi a rozkrytím jevu. A teprve jejich následné ukotvení v teoriích paměťových studií pravděpodobně prostřednictvím kategorie ‚rodové paměti‘ (tedy využití hlavně obsahu podkapitoly ‚Rodová paměť jako návaznost rodinných pamětí zasazených do kolektivní paměti‘ pro ex-post ukotvení svého autenticky odkrytého schématu jevu).

Bez ohledu na strukturální formu bakalářské práce, dovoluji si podezřívát, že tyto výzkumné procesy, které by vystihlo mnou navrhované přestrukturování textu, se ve skutečnosti během výzkumu výrazně děly a umožnily dosáhnouti hloubky vhledu, která je patrná z druhé části práce a nakonec i z první ‚teoretické‘ části práce. Navrhuji hodnocení 1. Co, je hodno ocenění na výzkumu, je vstup kvalitativním způsobem do nově nedávno objevivšího se a ne snadno ohraničitelného terénu a tedy ‚nevýsezení‘ si bakalářského výzkumu čistě jen v knihovně a na internetu.

Marcel Tomášek 8. 6./2014